

Міністерство культури України
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П. Котляревського

Виконавсько-музикознавчий факультет
Кафедра спеціального фортепіано

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МАЙСТЕР-КЛАСІВ АНДРАША ШИФФА
У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІАНІСТІВ

методичні рекомендації
до виконання самостійної роботи
з дисципліни

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

до теми: «Методи навчання гри на фортепіано
та загально-педагогічні принципи»

для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр
спеціальності В5 «Музичне мистецтво»

галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) освітнього рівня
«Сольне інструментальне та вокальне виконавство»

Харків, 2026

УДК 780.616.432.071.2(410)(072)

Друкуються за рішенням Вченої ради Харківського національного університету мистецтв імені І.П.Котляревського (протокол №11 від 29 червня 2026 року).

Методичні засади майстер-класів Андраша Шиффа у системі професійної підготовки піаністів : метододичні рекомендації до виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Методика викладання спеціальних дисциплін» до теми «Методи навчання гри на фортепіано та загально-педагогічні принципи» для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр, спеціальності В5 «Музичне мистецтво» галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня «Сольне інструментальне та вокальне виконавство» / укладач Воскобойніков Я. В. ; Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського. Харків, 2026. 22 с.

Укладач:

Яків ВОСКОБОЙНІКОВ – старший викладач кафедри спеціального фортепіано, доктор філософії.

Рецензенти:

Шевченко Т. І - кандидатка педагогічних наук, професорка, заслужена діячка мистецтв України, професорка кафедри спеціального фортепіано Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової.

Чернявська М. С. - кандидатка мистецтвознавства, професорка, проректор з наукової роботи Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, професорка кафедри спеціального фортепіано.

В методичних рекомендаціях висвітлюються основні методичні засади майстер-класів Андраша Шиффа в контексті їх застосування у системі професійної підготовки піаністів. Подаються рекомендації щодо вивчення педагогічних принципів видатного піаніста і педагога, акцентується увага на особливостях роботи над музичним текстом, артикуляцією, фразуванням, драматургією та стилістикою творів Й. С. Баха, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена і Ф. Шуберта. Методичний матеріал спрямований на оптимізацію самостійної роботи здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр за спеціальністю В5 «Музичне мистецтво» ОПП «Сольне інструментальне та вокальне виконавство».

Методичні рекомендації розглянуто та схвалено на засіданні науково-методичної ради ХНУМ, протокол №11 від «26» червня 2026 р.

© Воскобойніков Я. В., 2026

© Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2026

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
1. Значення майстер-класів у професійному розвитку здобувачів освіти кафедри спеціального фортепіано.....	5
2. Творча постать Андраша Шиффа як педагога та виконавця. Актуальність методики А. Шиффа для сучасної музичної освіти.....	7
3. Методичний аналіз циклу майстер-класів Андраша Шиффа.....	8
3.1. Основні репертуарні вектори.....	8
3.2. Центральні вектори і принципи А. Шиффа у роботі над музичним текстом...	9
3.3. Особливості інтерпретації творів Й. С. Баха.....	11
3.4. Підходи до виконання сонат Й. Гайдна та В. А. Моцарта.....	14
3.5. Робота над стилем і драматургією творів Л. ван Бетховена.....	16
3.6. Робота над творами Ф. Шуберта.....	18
Список проаналізованих майстер-класів.....	21
Список рекомендованих джерел.....	22

Пояснювальна записка

Методичні рекомендації «Методичні засади майстер-класів Андраша Шиффа у системі професійної підготовки піаністів» з дисципліни «Методика викладання спеціальних дисциплін» до теми «Методи навчання гри на фортепіано та загально-педагогічні принципи» спрямовані на висвітлення та моделювання актуальних методів роботи, які Андраш Шифф застосовує під час роботи над творами Й. С. Баха, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена та Ф. Шуберта в межах майстер-класів. Системний аналіз методичних принципів Андраша Шиффа сприятиме підвищенню ефективності самостійної роботи здобувачів освіти та вдосконаленню їхньої виконавської майстерності.

Методичні засади майстер-класів Андраша Шиффа становлять важливий складник сучасної системи професійної підготовки піаністів і можуть слугувати цінним джерелом формування виконавської майстерності здобувачів освіти. Майстер-класи видатного угорсько-британського піаніста й педагога репрезентують комплексний підхід до роботи над музичним твором, що поєднує глибоке розуміння авторського задуму, історико-стильових особливостей музики та принципів художньої інтерпретації. Аналіз педагогічних настанов А. Шиффа дає змогу простежити універсальні методичні принципи роботи над музичним текстом, артикуляцією, фразуванням, гармонічним мисленням і драматургією твору на матеріалі музики Й. С. Баха, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена та Ф. Шуберта.

Особливу цінність для освітнього процесу становить доступність відеозаписів майстер-класів Андраша Шиффа, що створює можливості для безпосереднього ознайомлення з традиціями світової виконавської культури та сучасними підходами до інтерпретації академічного репертуару. Розгляд його педагогічної концепції сприяє розвитку поліфонічного мислення, культури звуку, стилістичної точності та усвідомленого ставлення до авторського тексту. Значна увага, яку Шифф приділяє історично обґрунтованому виконавству, гармонічному слуханню та художній логіці музичного розвитку, робить його методичний досвід актуальним для підготовки сучасних піаністів і може бути використаний як ефективний інструмент удосконалення професійних компетентностей майбутніх викладачів та виконавців.

1. Значення майстер-класів у професійному розвитку здобувачів освіти кафедри спеціального фортепіано

У сфері методики викладання спеціальних дисциплін особливої ваги набуває звернення до досвіду світової музичної культури, а також до педагогічних методів і виконавських принципів, які застосовують визнані майстри сучасності. Одним із ефективних засобів опанування такого досвіду є практика майстер-класів, що надає можливість безпосередньо ознайомитися з підходами провідних музикантів до навчання, інтерпретації музичних творів та організації творчого процесу. Як зазначає Т. Пістунова, «завдання майстер-класів полягають у конструюванні та демонстрації автором, майстром свого творчого індивідуального проєкту; застосуванні моделей навчання, що транслюють ідею, досвід, методи та прийоми засвоєння конкретних навчально-практичних модулів» (Пістунова, 2021, с. 221). Таким чином, у процесі професійного становлення молодих музикантів перегляд і участь у майстер-класах посідають одне з провідних місць. Рекомендації, зауваження та виконавські поради, зафіксовані під час таких занять, нерідко стають поштовхом до нових творчих пошуків, переосмислення інтерпретаційних завдань і вдосконалення професійної майстерності. Особливого значення набуває безпосередній контакт із творчою індивідуальністю видатного музиканта, новим, порівняно з щоденними заняттями у класі свого викладача з фаху, досвідом, що сприяє формуванню нового виконавського досвіду й розширенню спектра професійних навичок.

Сучасні умови та доступність широкого інформаційного простору розширили можливості залучення до такого різнобічного спектра сучасних методик і напрямів фортепіанного виконавства. Відеозаписи майстер-класів видатних піаністів сьогодення стали важливим інструментом для збирання методів роботи над шедеврами академічного мистецтва. Широке коло таких відеозаписів дозволяє ознайомитися як зі сталими традиціями світової виконавської культури, так і з сучасними поглядами на техніку фортепіанного виконавства та методами роботи над музичним твором. На думку Т. Пістунової, «конструювання авторських моделей освітнього процесу в режимі реального часу, практичне засвоєння навичок

музикування в межах трансляції досвіду, активізація пізнавальної діяльності є найбільш ефективними засобами обміну та популяризації сучасних технологій, методик, програм для підвищення професійної компетентності, формування індивідуального творчого виконавського стилю» (Пістунова, 2021, с. 225).

Таким чином, сьогодні здобувачі мають можливість користуватися широким спектром методик, завдяки яким можна сформувати більш точне й об'єктивне уявлення про інтерпретацію того чи іншого музичного твору. На основі комплексного аналізу методики роботи Андраша Шиффа в межах майстер-класів над творами Й. С. Баха, Й. Гайдна, В. А. Моцарта, Л. ван Бетховена та Ф. Шуберта сформульовано такі методичні рекомендації для молодих виконавців:

1. Пріоритет художнього змісту над технічною механікою. У педагогічній практиці А. Шифф майже ніколи не розглядає техніку як самодостатню категорію. Робота над твором повинна ґрунтуватися на постійному осмисленні музичного тексту через запитання: «Що тут відбувається?», «Хто говорить?», «Куди рухається фраза?», «Чому композитор написав саме так?».

2. Абсолютна повага до уртексту. Нотний текст є основою виконавської інтерпретації. Динамічні позначення, артикуляційні ліги, авторські штрихи та навіть найдрібніші графічні деталі потребують ретельного аналізу, оскільки вони містять важливу інформацію про стиль і художній задум композитора.

3. Використання театральньо-візуального моделювання. Для подолання технічної або формально-сухої гри доцільно переводити виконавські завдання у площину художніх асоціацій. Ефективними можуть бути образи оперних арій, діалогів персонажів, явищ природи, військових маршів або просторових перспектив, які допомагають розкрити зміст музики та активізувати творчу уяву виконавця.

4. Дотримання принципів історично обґрунтованого виконавства (Historically Informed Performance). Цей напрям передбачає:

- вивчення особливостей старовинних інструментів (клавікорда, клавесина, фортепіано доби Моцарта і Бетховена);

- адаптацію звуковидобування на сучасному роялі з урахуванням його конструктивних особливостей, зокрема свідоме полегшення басового регістру та забезпечення прозорості педалізації;

- систематичне звернення до факсиміле та автографів композиторів для глибшого розуміння авторського задуму та графіки нотного тексту.

Отже, аналіз творчості та педагогічних методів видатних майстрів сучасності, зокрема Андраша Шиффа, є важливим складником професійної підготовки здобувачів освіти кафедри спеціального фортепіано. Його інтелектуальний, текстоцентричний і водночас образно-поетичний підхід сприяє глибшому розумінню як академічної музичної спадщини, так і сучасних мистецьких процесів.

Практичне засвоєння методичних принципів А. Шиффа – мислити гармонією, а не окремими нотами; сприймати поліфонію як живий діалог; підпорядковувати технічний апарат вокальному диханню інструмента та законам стилю – дає змогу молодим виконавцям успішно інтегрувати найкращі традиції світової виконавської культури у власну професійну діяльність.

2. Творча постать Андраша Шиффа як педагога та виконавця. Актуальність методики А. Шиффа для сучасної музичної освіти

Серед видатних митців, які активно діляться своїм виконавським і педагогічним досвідом, особливе місце посідає всесвітньо відомий угорсько-британський піаніст Андраш Шифф. Його виконавські принципи, настанови, рекомендації та методи роботи над музичними творами відзначаються глибоким розумінням авторського задуму і є цілком співзвучними з сучасними уявленнями про музичну інтерпретацію.

Методи роботи А. Шиффа на майстер-класах є надзвичайно актуальними для сучасної професійної музичної освіти. Його майстер-класи корисні як для дорослих, професійних піаністів, так і для початківців, оскільки допомагають знаходити основні орієнтири у розумінні музичної форми, структури, артикуляції та фразування в різних стилях і жанрах – від музики бароко до творів сучасності. Центральними серед його занять стали майстер-класи, присвячені творчості

Й. С. Баха (зокрема ДТК), сонатам В. А. Моцарта та Л. ван Бетховена. Проаналізувавши та зафіксувавши основні вектори роботи Андраша Шиффа в межах певного жанру та стилю провідних композиторів музичної класики, здобувачі мають можливість сформуванню власний професійний інструментарій – систему методик, технік і вправ, що сприятимуть формуванню індивідуального підходу до кожного музичного твору.

Основою майстер-класів та лекцій Андраша Шиффа є ідея глибокого проникнення в авторський текст, уважного ставлення до стильових особливостей твору та розвитку самостійного художнього мислення виконавця. Саме тому його методи і педагогічна концепція залишаються актуальними для сучасної музичної освіти.

3. Методичний аналіз циклу майстер-класів

Андраша Шиффа

3.1. Основні репертуарні вектори

Розглядаючи найвідоміші майстер-класи та лекції Андраша Шиффа, що мають вагомим значення для виконавської й педагогічної практики, варто відзначити низку проєктів, які можуть слугувати важливими орієнтирами для здобувачів освіти. Особливе місце серед них посідає цикл, присвячений пізнім фортепіанним сонатам Л. ван Бетховена (op. 109, 110, 111), у межах якого Шифф здійснює детальний аналіз форми, драматургії та фактури цих творів (Wigmore Hall, 2012). Аналіз методів, які піаніст застосовує для подолання основних технічних труднощів у цих творах – вершин бетховенської сонатної творчості, – може стати ключем до розв’язання технічних завдань і в інших сонатних циклах композитора.

Найповніше уявлення про методи роботи над сонатним жанром у творчості Бетховена дає масштабний цикл відкритих лекцій-концертів, присвячений усім 32 сонатам композитора, який відбувся у форматі серії концертів у Wigmore Hall у Лондоні впродовж 2004–2006 рр. (Wigmore Hall, 2012). Цей цикл вважається одним із найцінніших ресурсів для вивчення особливостей бетховенського стилю.

Важливим напрямом педагогічної діяльності Андраша Шиффа, що охоплює широкий спектр творів різних стильових епох, є його майстер-класи на Верб’є-

фестивалі, де розглядалися твори Й. С. Баха, Л. ван Бетховена, Д. Скарлатті та Ф. Шуберта.

Суттєве місце у творчо-педагогічній діяльності Шиффа посідають майстер-класи, присвячені сонатам Доменіко Скарлатті, у межах циклу майстер-класів «Lessons Collection Piano Sir András Schiff Masterclasses» (Schiff, A., Lessons collection), у яких увага приділяється «особливій» артикуляції, що резонує з італійським клавірним стилем XVIII століття. Значний внесок у поширення виконавських традицій здійснюють майстер-класи Гштаадської фортепіанної академії, присвячені творчості Баха, Моцарта, Бетховена та Шуберта (Gstaad Digital Festival, 2019). Доповнюють цю систему публічні лекції з проблем виконавства й гри на історичних та сучасних інструментах, у яких Андраш Шифф порівнює особливості інструментів (iClassical Academy, 2024), аналізує архітектоніку музичного твору та принципи роботи з авторським текстом. Стосовно особливостей гри на історичних інструментах А. Шифф зазначає: «Інструменти минулого дають нам глибоку інформацію про звук, баланс, артикуляцію і темп» (Thomas, 2023).

3.2. Центральні вектори і принципи А. Шиффа у роботі над музичним текстом

Центральне місце у методиці Андраша Шиффа посідає уважне ставлення до авторського тексту, усвідомлення гармонічного розвитку твору, розуміння функцій кожного голосу фактури та логіки музичної форми. А. Шифф часто наголошує, що виконавець повинен чути не окремі ноти, а цілісну музичну структуру, в якій гармонія, поліфонічні зв'язки та драматургія визначають напрямок художнього розвитку. У цьому контексті А. Шифф підкреслює аналітичну природу виконавського мислення: виконавець має не лише читати текст, а й осмислювати його художньо, спрямовувати і навіть «сперечатися» з ним задля досягнення справжнього звучання: «По-справжньому уважний музичний розум має не лише читати музику, але й осмислювати її, спрямовувати, навіть сперечатися з нею, щоб створити справді велике звучання» (Schiff, 2020).

Особливого значення у педагогічній концепції Андраша Шиффа набувають методи тренування вокального мислення, природного фразування та історично обґрунтований підхід до виконання. Одними із центральних методів майстра є методи, спрямовані на постійне тренування слухового передчуття твору – тонкого внутрішнього слуху виконавця, який, за А. Шиффом, полягає у здатності «слідкувати за звуками, які ти створюєш, ніби за допомогою третього вуха» (Schiff, 2020). Такий підхід формує глибоку концентрацію та занурення у специфіку володіння звуком.

Методичні настанови А. Шиффа можуть стати важливим орієнтиром у формуванні широкого спектра виконавської майстерності здобувачів освіти, сприяючи опануванню різноманітних технічних прийомів, засобів артикуляції, принципів динамічного розвитку та інших компонентів художньо-виконавської інтерпретації. Саме у такому всеохопному сенсі його заняття демонструють необхідність поєднання технічної досконалості з глибоким розумінням стилю, історичного контексту та авторського задуму. Особливої ваги набуває його розуміння музики як багатошарової системи, де «музика є майже завжди поліфонічною, і виконавець має так грати кілька голосів одночасно, ніби різні актори театру вимовляють свої тексти паралельно» (Schiff, 2020).

Андраш Шифф часто звертається до інтерпретації музичних категорій інструментами філософії, розглядаючи музику як духовне явище, що народжується з тиші: «Спочатку є тиша, і музика народжується з тиші». Також він підкреслює, що «тиша є необхідною умовою музики» (Schiff, 2020). Такий підхід формує цілісне бачення виконавства як процесу, де техніка, інтелект і духовність перебувають у нерозривній єдності.

Принципи виконавсько-педагогічної концепції Андраша Шиффа демонструють цілісну систему роботи з музичним текстом, у якій поєднуються аналітичне мислення, стильова обізнаність та глибока внутрішня слухова культура. Центральною ідеєю його підходу є розуміння музики як багаторівневої структури, що вимагає від виконавця не лише технічної точності, але й інтелектуального та емоційного досвіду й пошуку шляху до осмислення авторського задуму.

3.3. Особливості інтерпретації творів Й. С. Баха

Даний методичний блок базується на відеозаписі майстер-класу Андраша Шиффа, проведеного у січні 2012 року в Jerusalem Music Centre¹ (Jerusalem Music Centre, 2015), під час якого маестро працює зі студентом Єгудою Інбаром (Yehuda Inbar) над Прелюдією та Фугою сі мінор із I тому ДТК Й. С. Баха (BWV 869). Як зазначалося вище, майстер-класи А. Шиффа, присвячені музиці Й. С. Баха, становлять центральну точку, від якої простежуються вектори до інших стилів і жанрів. Про значення творчості Й. С. Баха у своїй виконавській практиці А. Шифф зазначає: «Без сумніву, Й. С. Бах – найбільший композитор, який коли-небудь жив. Пояснити це так само неможливо, як пояснювати велич сонця» (Thomas, 2023).

Одразу після завершення виконання Є. Інбаром твору на майстер-класі А. Шифф звертається до роботи над Прелюдією, насамперед приділяючи увагу темпу та концепції твору. Він зазначає, що надмірна акцентуація кожної долі такту виконавцем негативно впливає на формування довгого фразування. Визначальним для виконавської концепції, за словами майстра, є авторське позначення *alla breve*: «Будьте уважні до двох долей у такті. Не грайте чотири». Далі Шифф приділяє увагу питанню тонального колориту. Він звертається до понять *Tonfall* («характер звучання») і *Charakterfarbe* («характерне забарвлення»), підкреслюючи, що сі мінор для нього має надзвичайно темний, *pitch black* («абсолютно темний») характер. Водночас ця драматичність, на його думку, не повинна перетворюватися на агресію. Саме тому він зауважує: «Будьте виразними і пристрасними, але не сердитими». Важливою складовою інтерпретації даного твору за А. Шиффом є гармонічне мислення, оскільки виконавець має сприймати не окремі ноти, а гармонічний розвиток твору, усвідомлюючи функції динамічного напруження – доміанти й тоніки, а також внутрішню художню логіку гармонічного руху. Як

¹ Майстер-клас Андраша Шиффа над Прелюдією та Фугою сі мінор із I тому ДТК Й. С. Баха (BWV 869), проведений у січні 2012 року в Jerusalem Music Centre (Mishkenot Sha'ananim, Єрусалим) зі студентом Єгудою Інбаром. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Ic96OScwQOk>

зазначає маестро: «Грайте з більшим відчуттям гармонії, а не просто нот». Значну увагу Шифф приділяє ролі допоміжних нот і орнаментики, які повинні лише делікатно обрамляти основний звук, не затьмарюючи його. Від виконавця А. Шифф часто вимагає уважного ставлення до логіки фуги, так, наприклад, педагог у п'ятому такті акцентує увагу на появі інверсійного контрапункту, наголошуючи: «Тепер ми маємо інверсійний контрапункт», що потребує від виконавця чіткого усвідомлення спорідненості тематичного матеріалу та його трансформації. Аналізуючи структуру прелюдії, А. Шифф звертає увагу на наявність фугальних епізодів і особливо виділяє перехід до ре мажору, який визначає як «оазис», де після темного колориту сі мінору виникає відчуття світла та просвітлення. У зв'язку з цим важливого значення набуває принцип контрасту «світло і тінь», що передбачає виразне колористичне розмежування тональних сфер. Підготовка модуляцій розглядається як поступовий процес, у якому нові тональні сфери повинні бути гармонічно передбачені. Особливу характеристику отримує епізод у фа-дієз мінорі, який трактується як більш м'який і делікатний, тоді як процес розширення інтервальних відстаней має підкреслювати поступове зростання напруги та простору. Перед появою ре мажору рекомендується природне *diminuendo*, що забезпечує органічний перехід до нової тональності.

Робота над Фугою сі мінор також базується на принципах гармонічного та поліфонічного мислення. Уже у вступних октавних ходах А. Шифф закликає бачити не ізольовані інтервали, а їхню гармонічну функцію та напрямок розвитку. Центральне місце у трактуванні теми посідає її сакральний зміст. А. Шифф проводить паралелі з драматургією «Страстей за Матвієм», пов'язуючи тему фуги з образами грому, блискавки та трагічного передчуття, що вимагає суворого, урочистого й пророчого звучання. Значна увага приділяється контр-суб'єкту та канонічним проведенням, які повинні бути чітко диференційованими, але водночас не надмірно форсованими динамічно. Особливий слуховий контроль необхідний під час проведення теми у середньому голосі, оскільки вона легко губиться у щільній фактурі. Характеризуючи інтермедійні розділи фуги, педагог зазначає: «Я чую це як далеку перспективу», підкреслюючи необхідність створення просторової

глибини звучання. Виняткове значення має хроматичний епізод із зіткненням ре-бекара та ре-дієза, який створює особливий драматичний ефект. Показовим є звернення майстра до факсиміле рукопису Баха, хвилясті лінії якого він розглядає як джерело виконавського натхнення. Не менш важливим принципом є завершення музичної думки: на переконання педагога, закінчення фрази часто має більше значення, ніж її початок. Ключовим постулатом майстер-класу стає принцип горизонтального мислення, який Андраш Шифф формулює словами: «Іноді музика повинна ставати більш горизонтальною». Виконавець має мислити не окремими акордами чи вертикалями фактури, а безперервним розвитом мелодичних ліній та поліфонічних процесів.

Узагальнюючи власне бачення виконавства музики Баха, Андраш Шифф розглядає фугу як складну інтелектуальну взаємодію рівноправних голосів, де піаніст виступає своєрідним диригентом «невидимого хору». Основними вимогами стають гармонічне мислення, уважне слухання поліфонічної тканини, ясна артикуляція, незалежність пальців, точний ритмічний контроль та побудова драматургії через взаємодію світла і тіні. Методичний аналіз результатів уроку засвідчив, що початкове виконання студента відзначалося чіткою артикуляцією та продуманою динамікою, проте виявляло недостатню увагу до інтонування голосів, їхньої тембральної індивідуалізації, а також надмірну емоційну агресивність. У ході роботи було поставлено низку методичних завдань, спрямованих на вдосконалення поліфонічного слуху, вирівнювання динамічного балансу між голосами, поглиблення гармонічного мислення, усвідомлене проведення імітацій та розвиток оркестрового типу мислення. Повторне виконання засвідчило суттєве художнє зростання: поглибилося інтонування, зросла виразність музичної мови, а надмірна експресія поступилася шляхетній стриманості та стилістичній переконливості.

3.4. Підходи до виконання сонат Й. Гайдна та В. А. Моцарта

Майстер-класи Андраша Шиффа, присвячені інтерпретації сонат Йозефа Гайдна та Вольфганга Амадея Моцарта, демонструють цілісну систему художнього та методичного осмислення музичного тексту доби віденського класицизму. Працюючи над Сонатою фа мажор Й. Гайдна (Ноб. XVI:23) зі студенткою Дарією Біцюк у Royal Northern College of Music² (Royal, 2018), Шифф послідовно руйнує поширене уявлення про музику Гайдна як про простий і схематичний класицизм. На його думку, твори композитора вирізняються винятковою винахідливістю, тонким гумором та постійною грою несподіванок. У першій частині сонати (*Allegro moderato*) педагог акцентує увагу на архітектоніці форми, гармонічній логіці та бездоганній артикуляційній ясності, наголошуючи на необхідності передавати почуття гумору через несподівані зміни музичної думки без надмірного звукового тиску. В *Adagio* основним завданням стає формування співучого фразування та природного «дихання» музичних речень, що забезпечує внутрішню виразність музики без зовнішніх ефектів. Фінал (*Presto*), на думку А. Шиффа, вимагає поєднання енергії, дотепності та блискучої, але повністю контрольованої техніки. Узагальнюючи свої зауваження, А. Шифф визначає Гайдна як великого музичного драматурга і майстра сюрпризу, підкреслюючи, що виконавець повинен передавати живу розмовну інтонацію цієї елегантної та інтелектуальної музики.

Не менш показовими є методичні принципи, висловлені Андрашем Шиффом під час роботи над Сонатою № 12 фа мажор К. 332 В. А. Моцарта на майстер-класі, що відбувся 24 серпня 2020 року в залі Solitär³ (Mirabellplatz 1), де твір виконувала піаністка Су Йон Кім (Masterclass Sir András Schiff, 2020). На переконання А. Шиффа, Моцарт належить до найскладніших композиторів для інтерпретації,

² Майстер-клас Андраша Шиффа над Сонатою фа мажор Й. Гайдна (Ноб. XVI:23), проведений у Royal Northern College of Music зі студенткою Дарією Біцюк (2018). Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Lhy3ru4YrU>

³ Майстер-клас Андраша Шиффа над Сонатою № 12 фа мажор К. 332 В. А. Моцарта, проведений 24 серпня 2020 року в залі Solitär (Mirabellplatz 1) зі студенткою Су Йон Кім. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I3a2IsqDjRw>

оскільки, як знають досвідчені виконавці, прозорість його фактури не дозволяє приховати виконавські недоліки за допомогою педалі чи надмірної динаміки. Пояснюючи особливості метроритмічної організації твору, педагог часто звертається до студентки з буквальними, але важливими вказівками: «So here one two three one two one two you know» («Отже, тут: раз-два-три, раз-два, раз-два, розумієте»), акцентуючи увагу на «простій», «буквальній», але важливій внутрішній пульсації музичного руху. Працюючи над фразуванням, він наголошує: «In the heart from piano the accent here» («У самому звучанні на piano тут має бути акцент»), підкреслюючи важливість прихованих акцентів усередині м'якої динаміки. Значну увагу приділено оркестровому мисленню («With orchestra» – «як з оркестром»), свободі рухів («Free» – «вільно»), правильній позиції руки («Your hand inside» – «тримайте руку всередині клавіатури») та підпорядкуванню технічних засобів художньому образу. Центральною ідеєю інтерпретації Моцарта для А. Шиффа у цьому майстер-класі є широко відоме трактування сонати як оперної сцени, де музичні теми постають персонажами драматичної дії, а виконавець має мислити диханням вокаліста. Звідси випливають вимоги до співучого звуку, точності артикуляції, балансу голосів, виявлення прихованої поліфонії та уважного ставлення до темпу. У першій частині сонати особливого значення набувають контрастність тематичного матеріалу й гармонічна ясність, в Adagio – розвиток довгих кантиленних ліній за принципом оперної арії, а у фіналі – поєднання танцювальності, технічної свободи та «дотепності» музичного висловлювання.

Таким чином, майстер-класи Андраша Шиффа над музикою Й. Гайдна і В. А. Моцарта демонструють глибоко інтелектуальний підхід до музичного тексту, у якому технічна досконалість невіддільна від стилістичної культури, художньої переконливості та розуміння драматургічної природи класицистичної традиції.

3.5. Робота над стилем і драматургією творів Л. ван Бетховена

Аналіз роботи над стилем і драматургією Сонати № 10 соль мажор, ор. 14 № 2 здійснюється на основі майстер-класу А. Шиффа з піаністкою Тяге-Лією Ліїв⁴ (Riga Jurmala Music Festival, 2021). У процесі роботи А. Шифф послідовно підкреслює стилістичну приналежність раннього Бетховена до гайдн-моцартівської традиції, наголошуючи, що його виконання не повинно бути надмірно обважненим або патетично-героїчним. Центральною ідеєю інтерпретації стає пошук витонченого гумору та сценічної драматургії як основи художнього змісту.

У загальній концепції твору А. Шифф формулює ключовий образний вектор: «Бетховен іноді буває дуже дотепним... Це не трагічний твір. Уяви маленьких хлопчиків, які граються олов'яними солдатиками». Саме ця ігрова перспектива визначає характер виконання, знімаючи надмірну серйозність і переводячи драматургію в площину театралізованої дії.

Вже в експозиції А. Шифф приділяє особливу увагу ритмічному відчуттю метру. Тут педагог вимагає внутрішнього скорочення метричної пульсації: «Відчувай не чотири долі, а дві... Не раз-два-три-чотири, а раз-два», що спрямовує виконавця до більш широкого дихання фрази та класичної ясності структури.

Важливим аспектом є робота з простором і тишею у побічній партії. Педагог трактує паузу як віддалений акустичний план: «Тиша – ніби здалеку, дуже здалеку... Нічого не сталося. Просто тиша». У цьому ж контексті образ маршу набуває перспективного звучання: «Вони марширують, але далеко від нас, а не тут поруч», що створює ефект сценічної дистанції.

⁴ Майстер-клас Андраша Шиффа над Сонатою № 10 соль мажор, ор. 14 № 2 Л. ван Бетховена, проведений у межах Riga Jurmala Music Festival у 2021 році зі студенткою Тяге-Лією Ліїв. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=vrmQQXcsgCQ>

Артикуляційні вимоги А. Шиффа спрямовані на граничну зібраність і економію звуку: «Коротко, коротко... Навіть у forte – зовсім небагато». Такий підхід забезпечує класичну прозорість фактури та уникає романтичної перевантаженості.

Окремо підкреслюється бетховенський гумор, де дисонанс виконує комічну функцію: «Жарт полягає саме в цьому дисонансі... Дуже добре, коли тут люди сміються». Таким чином, дисонанс інтерпретується як засіб створення несподіванки й ефекту «раптового справжнього часу» для слухача.

У сфері звуковедення А. Шифф вимагає «відкритого», об'ємного звучання з чітким виділенням верхнього голосу («Виділи верхню лінію») та уважним контролем природного згасання звуку («На фортепіано ти береш акорд, а потім він починає затихати. Треба це чути»). Додатково вводиться образ «циганського оркестру»: «У них альтист часто грає трохи вище основного голосу. Саме такого ефекту я хочу тут», що акцентує внутрішню поліфонічну напруженість.

Враховуючи особливості сучасного інструмента, А. Шифф застерігає від надмірної щільності басового регістру: «Тому тут потрібно менше баса». Це пов'язано з прагненням наблизити звучання до історично-стилістичної легкості.

Танцювальний компонент сонати трактовано через образність руху: «Можеш станцювати це? Так, як гриф (стерв'ятник)», що підкреслює одночасно незграбний і насторожений характер пластики музичної фрази.

Гармонічна драматургія, за А. Шиффом, вимагає миттєвої зміни кольору при модуляціях: виконавець має «насолоджуватися» лідійським ладом та його гострим дисонансом, який підкреслюється авторським *sforzando*. У тісному зв'язку з цим інтервали трактуються образно: аподжіатури сприймаються як «освідчення в коханні», а фактура – як діалог «двох примадонн» в оперній сцені.

Важливою для А. Шиффа завжди є лінійність фразування: з появою ноти сі-бемоль звучання має ставати «меланхолійнішим і темнішим», а виконавець повинен чітко усвідомлювати точку завершального тяжіння фрази.

Технічний аспект охоплює роботу лівої руки в характері *marcato* з опорою на активний кінчик пальця, який має «дуже твердо стояти на клавіші». У роботі з повторними структурами А. Шифф категорично заперечує механічну ідентичність

виконання: «Другий раз має бути більше. Третій раз – найбільше», що формує принцип поступової драматичної градації.

Попри всі побажання А. Шиффа, аналіз виконання студентки засвідчує високий рівень технічної підготовки, наприклад відчуття балансу виконавицею та добре реалізовані переклички між руками. Водночас у виконавиці в межах академічного стилю можна зафіксувати низку інтерпретаційних відхилень: надмірна романтизація та емоційна перевантаженість у першій частині замість класичної стриманості й ясності; недостатня характерність побічної партії; потреба чіткішого збереження цілісності образу у варіаційному розділі попри динамічне зростання; а у фіналі – брак галантності, легкості та ігрового характеру.

Підсумкові директиви А. Шиффа зводяться до корекції стилістичного балансу: спокійнішого початку епізодів, природного виконання *sforzando* без грубості, інтонування дисонансів як гумористичного елемента, зменшення басового навантаження в акордах та максимально вільної, імпровізаційно-галантної каденції.

3.6. Робота над творами Ф. Шуберта

Аналіз циклу Експромтів ор. 90 у практичній роботі А. Шиффа зі студентом М. Дж. Бартлеттом на майстер-класі в Royal College of Music у Лондоні 10 квітня 2016 р⁵. (Royal College, 2016) демонструє ключові засади інтерпретаційної концепції Андраша Шиффа щодо музики Шуберта. У його педагогічному баченні Шуберт постає насамперед генієм пісні, тому фортепіанний стиль композитора вимагає створення ілюзії безперервного вокального дихання, поєднуючи зовнішню простоту з глибокою внутрішньою трагічністю.

На прикладі Експромту *Ges-dur* (ор. 90 № 3) Шифф наголошує на особливому значенні метроритмічного потоку. Позначення *alla breve* передбачає сприйняття

⁵ Майстер-клас Андраша Шиффа над Експромтами ор. 90 Ф. Шуберта, проведений 10 квітня 2016 року в Royal College of Music (Лондон) зі студентом Мартіном Джеймсом Бартлеттом. Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=IzTdpTHIgc>

максимум двох долей у такті, тому надмірне дроблення руху на окремі красиві чверті руйнує природний плин музики. Для перевірки правильності темпу він пропонує метод «співаного темпу»: виконавець має грати басову лінію й одночасно співати верхній голос. Як зазначає Шифф: «Ми всі повинні співати... Не обов'язково бути Паваротті». Якщо під час співу бракує подиху, це свідчить про надмірне розтягнення темпу. Наприкінці фрази співак обов'язково повинен зробити вдих, інакше музична лінія втратить природність і «задохнеться».

Центральним образним принципом інтерпретації стає концепція «струмка». Супровідні тріолі та шістнадцяті уособлюють безперервний рух води, тоді як мелодія може розгортатися вільно, допускаючи *rubato*. Проте акомпанемент не повинен зупинятися ні на мить: «Не зупиняй річку. Це суперечить природі». За словами Шиффа, вода не змінює швидкості, змінюється лише її освітлення, що відповідає гармонічним модуляціям твору.

Особливу увагу педагог приділяє трьом фактурним шарам, які повинні існувати як автономні елементи: Співак (мелодія), Бас (фундамент) і Струмок (супровід). Між ними необхідно намагатись встановити ідеальний баланс, адже надмірно акцентований бас руйнує архітекtonіку твору. При цьому Шифф підкреслює умовність фортепіанного *legato*, зазначаючи, що «справжнє *legato* на клавіатурному інструменті майже неможливе». Легато постає як художня ілюзія, створена уявою виконавця та його вокальним мисленням.

В емоційній сфері інтерпретації Експромту А. Шифф проводить чітку межу між щирим почуттям і сентиментальністю. Його принцип формулюється так: «Багато емоцій – так. Сентиментальність – ні». Поверхневе милування красою звучання він вважає дешевим ефектом, тоді як справжнє виконавське завдання полягає у створенні глибокого, стриманого й внутрішньо вагомого переживання без манірності та солодкавості.

Значне місце в аналізі Шиффом Експромту посідають питання орнаментики й гармонії. В аподжіатурі перший звук має більшу виразову вагу, ніж його розв'язання. Перед кодою доцільним є делікатне *ritardando*, а виконавець повинен

ясно усвідомлювати енгармонічний перелом гармонії, зокрема момент перетворення *Ges* на *Fis* у збільшеному секстакорді.

Розглядаючи інші частини циклу, А. Шифф звертає увагу на тональну парадоксальність шубертівського мислення: рідкісний для класичної традиції рух від мажору до мінору вже на початку твору. Саме тому кода набуває глибоко драматичного характеру й закономірно спрямовується до прискорення у фіналі. У поліфонічних епізодах Експромту в партії лівої руки часто присутні два голоси, які доцільно трактувати як тембри різних інструментів – віолончелі та валторни, забезпечуючи їхню темброву самостійність. Важливим також є розуміння ієрархії звуків, функції легкого затакту на початку фрази та метричних зміщень, зокрема геміоли, де співвідношення «три проти двох» змінює точки тяжіння музичного розвитку.

У репризі (*Da capo*) фактура не повинна набувати метушливого характеру; її рух має залишатися максимально плавним і природним. Водночас у мінорних репризах, наприклад у *h-moll*, необхідно накопичувати більше внутрішнього напруження та відчуття прихованої небезпеки.

Узагальнюючи методика роботи над Шубертом, А. Шифф формулює головний принцип: «Музика повинна рухатися, а не піаніст». Будь-які надмірні жести, міміка чи театральність є неприйнятними. Він влучно пояснює це словами: «Якщо ти командир, то залишайся в штабі. Нехай солдати виконують роботу». Отже, за А. Шиффом, справжнє мистецтво виконання народжується не з зовнішньої експресії, а зі звуку, створеного пальцями, інтелектом і глибоким розумінням музичного змісту.

Список проаналізованих майстер-класів

1. Майстер-клас Андраша Шиффа над Прелюдією та Фугою сі мінор із I тому ДТК Й. С. Баха (BWV 869), проведений у січні 2012 року в Jerusalem Music Centre (Mishkenot Sha'ananim, Єрусалим) зі студентом Єгудою Інбаром. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Ic96OScwQOk>

2. Майстер-клас Андраша Шиффа над Сонатою фа мажор Й. Гайдна (Ноб. XVI:23), проведений у Royal Northern College of Music зі студенткою Дарією Біцюк (2018). Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Lhy3ru4YrU>

3. Майстер-клас Андраша Шиффа над Сонатою № 12 фа мажор К. 332 В. А. Моцарта, проведений 24 серпня 2020 року в залі Solitär (Mirabellplatz 1) зі студенткою Су Йон Кім. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=I3a2IsqDjRw>

4. Майстер-клас Андраша Шиффа над Сонатою № 10 соль мажор, ор. 14 № 2 Л. ван Бетховена, проведений у межах Riga Jurmala Music Festival у 2021 році зі студенткою Тяге-Лією Ліів. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=vrmQQXcsgCQ>

5. Майстер-клас Андраша Шиффа над Експромтами ор. 90 Ф. Шуберта, проведений 10 квітня 2016 року в Royal College of Music (Лондон) зі студентом Мартіном Джеймсом Бартлеттом. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=IzTdpTHlgkc>

Список рекомендованих джерел

- Пістунова, Т. (2021). Майстер-клас як складова професійно-практичної підготовки музикантів. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Музичне мистецтво, 4(2), 219–229. <https://doi.org/10.31866/2616-7581.4.2.2021.245800>
- Gstaad Digital Festival. (2019). *Masterclass with Sir Andràs Schiff – Chiara Opalio performs Beethoven*. <https://www.gstaaddigitalfestival.ch/en/video/masterclass-with-sir-andras-schiff-chiara-opalio-performs-beethoven/>
- iClassical Academy. (2024). *Andras Schiff: Piano collection with Andras Schiff*. <https://iclassical-academy.com/teachers-general/andras-schiff/>
- Jerusalem Music Centre. (2015). András Schiff Piano Masterclass: Bach – Prelude and Fugue in B minor (BWV 869) – Yehuda Inbar. <https://www.youtube.com/watch?v=Ic96OScwQOk>
- Masterclass Sir Andrés Schiff. (2020). *Masterclass mit Sir Andrés Schiff – Mozart, Klaviersonate Nr. 12*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=I3a2IsqDjRw>
- Royal College of Music. (2016). *Sir Andrés Schiff piano masterclass at the RCM: Martin James Bartlett*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IzTdpTHIgc>
- Royal Northern College of Music. (2018). *Sir Andrés Schiff – Masterclass on Haydn Sonata in F – Daria Bitsiuk (subtitled)*. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=_Lhy3ru4YrU
- Riga Jurmala Music Festival. (2021). *Piano masterclass with Andrés Schiff and student Tähe-Lee Liiv*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=vrmQOXcsgCQ>
- Schiff, A. (n.d.). *Lessons collection – piano – Sir Andrés Schiff masterclasses: “There is a singing element in music and there is a speaking”*. iClassical Academy. <https://iclassical-academy.com/lessons-collection-piano/andras-schiff-masterclasses/>
- Schiff, A. (2020). *Music comes out of silence: A memoir*. Weidenfeld & Nicolson. <https://books.google.com.ua/books?id=04ahDwAAQBAJ>
- Thomas, M. (2023). *For Sir Andrés Schiff, “Music is my oasis – it starts and ends in silence”*. SCPR. <https://www.scpr.org/article/2023/11/09/andr-s-schiff-music-is-my-oasis/>
- Wigmore Hall Podcasts. (2012). *András Schiff Beethoven lecture-recitals*. <https://www.wigmore-hall.org.uk/podcasts/andr%C3%A1s-schiff-beethoven-lecture-recitals>